

Vogel nieuws

Ornithologische nieuwsbrief
van het Instituut voor
Natuurbehoud

Nummer 6 - november 2003

In dit nummer	
Editoriaal	2
De teldata voor 2003/2004	3
Watervogeltellingen in 2001/2002	4
Watervogels langs de Zeeschelde 2002/2003	16
Honkertelling 2003	18
Fragile-project ganzen	20
Nieuwe populatieschattingen Wetlands International	22
Internationale slaaptelling Aalscholvers	24
Invogelvlucht	29
Adressenlijst regionale coördinatoren	32

Watervogels

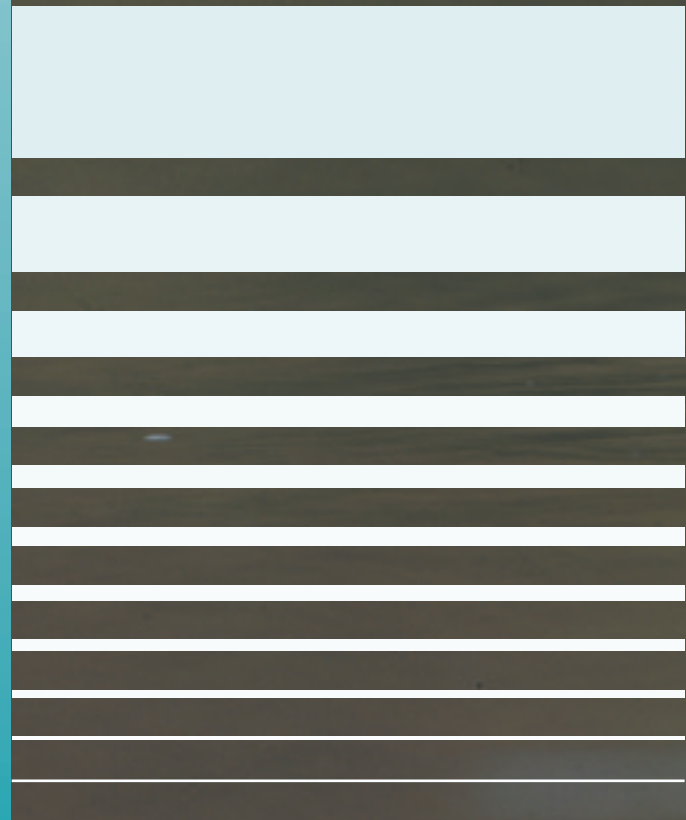

FOTO: YVES ADAMS

Editoriaal

De meeste mensen vinden de winter maar niets. De korte, donkere dagen en de kou doen al vlug weer naar de lente en zomer verlangen. Voor veldornithologen en vogelkijkers heeft gelukkig elk seizoen zijn charmes, ook en niet in het minst de winterperiode. Wie kan er immers niet genieten van de aankomst van de eerste ganzen, het plots verschijnen van zaagbekken bij strenge vorst of de aanblik van duizenden watervogels op overstroomde graslanden? Opmerkelijk is dat in dergelijke situaties bij veel vogelaars de “telreflex” in werking treedt. Eerst tellen, dan genieten. Ze willen immers weten hoeveel het er zijn en of het er meer of minder zijn dan in vorige winters. Die drang of reflex – of hoe je het ook wil noemen - om te tellen heeft zeker ook te maken met de inmiddels jarenlange traditie van gecoördineerde watervogeltellingen in Vlaanderen. Al enkele tientallen jaren wordt aan honderden medewerkers gevraagd om op vaste tijdstippen watervogels te gaan tellen. Tezelfdertijd groeide ook het besef dat alleen goede informatie over de aanwezige aantallen in een bepaald gebied kan bijdragen tot eventuele beschermings- en/of beheersmaatregelen. Het wordt des te interessanter als er lange tijdreeksen beschikbaar zijn waardoor we kunnen nagaan of soorten toenemen of afnemen. Genoeg redenen dus om er nog een wintertje bij te doen. De winter 2003-2004 is de 38ste op rij waarin watervogels in Vlaanderen systematisch geteld worden en waarin een klein legertje van ruim 300 tellers in actie treedt. Een unieke prestatie!

In deze nieuwsbrief wordt ingezoomd op de telresultaten van de midmaandelijkse tellingen in het winterseizoen 2001-2002. Voor de resultaten van de winter 2002-2003 is het nog even afwachten. Die sippelen geleidelijk aan binnen en worden de komende maanden in de computer ingevoerd. Inmiddels hebben we de eerste internationale slaapplaatstelling van Aalscholvers achter de rug, meteen een gelegenheid om de evolutie van deze soort in Vlaanderen nog eens onder de loep te nemen. Verder hebben we het ook over ganzentellingen aan de Oostkust, de jaarlijkse Honkertelling en de groeiende aantallen watervogels langs de Zeeschelde. We zijn in Vlaanderen trouwens niet alleen om watervogels te tellen. Dankzij het feit dat er in vele tientallen landen geteld wordt, is Wetlands International in staat om op regelmatige basis recente en betrouwbare populatieschattingen op te stellen voor bijna alle soorten watervogels. Zopas is een rapport met nieuwe schattingen gepubliceerd. Meer daarover verder in deze nieuwsbrief.

KOEN DEVOS

FOTO: WINTERTALINGEN, YVES ADAMS

Watervogels tellen in 2003-2004: DE TELDATA

Via gecoördineerde tellingen wordt door het Instituut voor Natuurbehoud informatie verzameld over de aantallen, de verspreiding en numerieke trends van overwinterende en doorttrekkende watervogelpopulaties in Vlaanderen. De meeste van deze tellingen gebeuren door of in samenwerking met vrijwillige veldornithologen.

Midmaandelijkse tellingen:

Elke winter worden van oktober tot en met maart zes tellingen georganiseerd. Deze tellingen vinden steeds plaats in het weekend dat het dichtst aansluit bij de 15de van de maand. Tijdens elke telling worden zoveel mogelijk waterrijke gebieden in Vlaanderen bezocht. In 2003-2004 wordt er geteld op volgende data:

18/19 oktober 2003	17/18 januari 2004
15/16 november 2003	14/15 februari 2004
13/14 december 2003	13/14 maart 2004

De soorten die geteld moeten worden, zijn: alle duikers, futen, aalscholvers, reigers, zwanen, ganzen, eenden, rallen en steltlopers. Het meetellen van de meeuwen is facultatief. Overtrekkende vogels worden niet meegeteld (of apart genoteerd). De januaritelling is internationaal en dus prioritair. Het is echter wel van belang dat zoveel mogelijk gebieden elke maand goed geteld worden.

Slaapplaatstellingen Aalscholvers

Om een zo exact mogelijk beeld te krijgen van de aantallen [Aalscholvers](#) in Vlaanderen worden naar jaarlijkse traditie opnieuw twee aanvullende slaapplaatstellingen georganiseerd. Op [15 november 2003](#) en [17 januari 2004](#) worden zoveel mogelijk slaapplaatsen van Aalscholvers geteld. Ook slaapplaatsgegevens van de andere telwekens blijven echter welkom. Dit betekent ook niet dat de Aalscholvers overdag niet hoeven meegeteld worden met de andere soorten watervogels! Het is immers de bedoeling dat we een vergelijking kunnen maken tussen de dagtellingen en de slaapplaatsgegevens.

Slaapplaatstelling meeuwen

Voor de vijfde opeenvolgende keer organiseren we in januari een simultaantelling van zoveel mogelijk [meeuwen-slaapplaatsen](#) in Vlaanderen. Voor de winter 2003/2004 valt de slaapplaatstelling op zaterdag [24 januari 2004](#).

Honkertelling

De jaarlijkse Honkertelling van [Canadese Gans](#) valt op [31 januari 2004](#). Meer details worden later door Anny Anselin aan de vaste medewerkers bezorgd.

Hoe kan ik meewerken aan de watervogeltellingen?

Mensen die geïnteresseerd zijn om mee te werken aan bovenvermelde tellingen, kunnen het best contact op nemen met de regionale coördinator van hun regio. Dan kunnen afspraken gemaakt worden over wie welke gebieden telt. Telformulieren zijn beschikbaar bij de regiocoördinatoren maar kunnen het best rechtstreeks aangevraagd worden op het Instituut (Koen Devos). Een adressenlijst van deze coördinatoren is terug te vinden aan het eind van deze nieuwsbrief. Je kunt uiteraard ook steeds rechtstreeks contact opnemen met het Instituut voor Natuurbehoud.

KOEN DEVOS • 02/558.18.27 • koen.devos@instnat.be

Watervogeltellingen tijdens het winterhalfjaar 2001/2002: DE EERSTE RESULTATEN

Watervogels concentreren zich in de winterperiode over het algemeen in een beperkt aantal gebieden en habitats. Het gaat meestal om overzichtelijke gebieden waar de vogels gemakkelijk te tellen zijn. Zo kunnen elke winter door middel van integrale, gecoördineerde tellingen betrouwbare gegevens verzameld worden over de absolute populatiegrootte in Vlaanderen, numerieke trends en seizoenale verschuivingen in de verspreiding. Systematische watervogeltellingen zijn in Vlaanderen reeds gestart in 1967 en vormen daarmee het langstlopende vogelmonitoring-project in ons land. Aanvankelijk ging het om één enkele telling in januari die onderdeel uitmaakte van de International Waterfowl Census. Deze jaarlijkse internationale watervogeltelling werd georganiseerd door het toenmalige International Waterfowl Research Bureau (nu Wetlands International). Vanaf 1979/80 worden in Vlaanderen zes tellingen per winter georganiseerd (periode oktober-maart). Daarbij worden de laatste jaren ongeveer 450 tot 500 gebieden geteld. Voor het uitvoeren van de tellingen wordt beroep gedaan op ca. 400 amateur-veldornithologen. De coördinatie van de tellingen en het beheer van de gegevensbank is sinds 1986 in handen van het Instituut voor Natuurbehoud.

FOTO: DE BLANKAART TE WOUMEN, YVES ADAMS

De zes midmaandelijks tellingen tijdens het winterhalfjaar 2001/2002 leverden opnieuw een schat aan gegevens op over de aantallen en de verspreiding van watervogels in Vlaanderen. De medewerking was opnieuw zeer goed en grote telhiaten waren er gelukkig nauwelijks. Meestal werden tussen 500 en 520 gebieden bezocht. In West-Vlaanderen werden de Uitkerkse Polder soms onvolledig geteld en ontbraken goede tellingen van De Gavers te Harelbeke. In Oost-Vlaanderen kregen we (nog) geen gegevens binnen van Moerbeke-Wachtebeke, de Bovenscheldevallei tussen Gent en

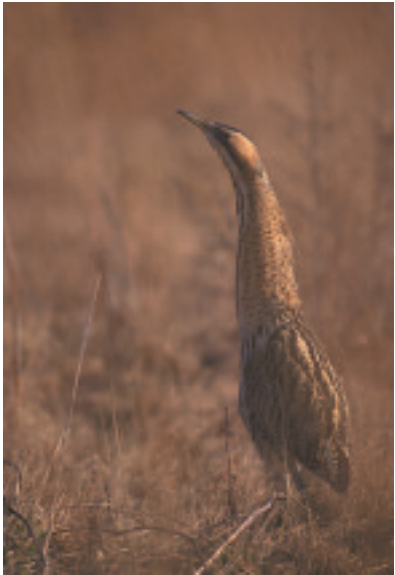
Eke en de Kalkense Meersen. De Gentse Kanaalzone werd midden januari niet geteld maar we beschikken wel over een telling van het einde van de maand. Ook van de regio Turnhout-Beerse bereikten ons nog maar weinig gegevens.

De winter 2001/2002 was een overwegend zachte winter en echte koudegolven bleven achterwege. Het weer tijdens de telweekends viel zeer goed mee. De oktobertelling gebeurde zelfs onder bijna zomerse omstandigheden. Oktober 2001 was trouwens de warmste oktobermaand sinds het begin van de waarnemingen (1833). De eerste (lichte) nachtvorst kregen we pas midden november te verwerken maar die was van zeer korte duur. Vanaf 7 december werd het echt kouder met algemene nachtvorst en temperaturen die overdag meestal net positief waren. Vooral rond de telweekends in december en januari vroom het 's nachts vrij stevig waardoor heel wat stilstaande wateren geheel of gedeeltelijk met ijs bedekt waren. Na midden januari werd het een stuk zachter en het werd het weer meer gedomineerd door maritieme luchtstro-

mingen. Hevige regenval leidde in de laatste decade van januari en vooral eind februari-begin maart tot overstromingen in valleigebieden.

De berekende soorttotalen voor Vlaanderen zijn terug te vinden in Tabel 1. In totaal werden er in januari net geen 450.000 watervogels geteld. In de periode oktober-januari werden duidelijk meer watervogels geteld dan in de twee vorige winters terwijl de aantallen in maart en februari vergelijkbaar waren. Vooral de aantallen eenden (max. 276.000) en ganzen (max. 97.000) lagen hoger dan in de voorbije jaren. Steltlopers (max. 60.000) en meeuwen (20.000) waren minder talrijk, maar vooral die laatste groep werd ook minder volledig geteld.

Het aantal soorten waarvan we gegevens binnenkregen bedroeg 125 (waarvan 24 exoten). We bespreken in deze bijdrage kort de opvallendste resultaten voor de verschillende soortgroepen. Voor een vergelijking met de gegevens van vorige winters kunnen we verwijzen naar Tabel 2 en 3. Dat onze watervogelpopulaties het blijven goed doen blijkt uit het feit dat

opnieuw acht Vlaamse records sneuvelden (steltlopers en meeuwen niet inbegrepen). Het gaat om Aalscholver, Grauwe Gans, Canadese Gans, Nijlgans, Krakeend, Wintertaling, Wilde Eend en Pijlstaart.

Duikers en futen

De weinige waarnemingen van duikers waren vrij gelijkmatig verspreid over de drie soorten en over de verschillende telmaanden. De **Dodaars** bereikte een vrij hoge oktoberpiek (819 ex.), gevolgd door een graduele aantalsverlaging in de loop van de winter.

Grote concentraties kwamen voor in het havengebied van Zeebrugge (tot 232 ex. in januari, inclusief Zeekanaal) en de Spuikom van Oostende (73 ex. in oktober). In oktober pleisterden ook grotere groepen in het Antwerpse met 49 ex. op de Hoge Maey en 55 ex. op de werf van het Verrebroekdok.

In de eerste helft van het winterhalfjaar schommelde het aantal **Futen** tussen 2100 en 2300 ex., daarna was er lichte afname. Twee gebieden sprongen er naar goede gewoonte bovenuit: het havengebied van Zeebrugge (418 ex. in januari) en het Kanaaldok te Kallo-Doel (410 ex. in december). Tot halverwege de jaren '90 nam het aantal overwinterende Futen bijna jaar na jaar toe maar sindsdien lijken de aantallen zich te stabiliseren (Figuur 1)

Aalscholvers en reigers

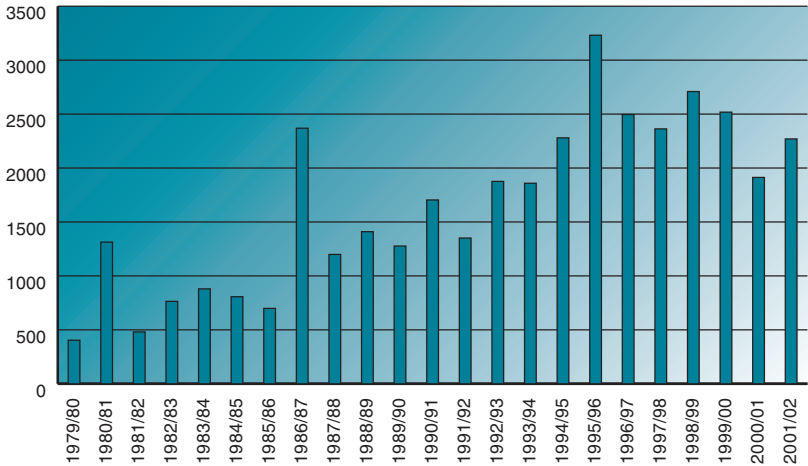
Oktober (3506 ex.) en november (3139 ex.) waren topmaanden voor de **Aalscholver** (met een nieuw record voor Vlaanderen). In de wintermaanden deed de soort het daarentegen iets minder goed dan in vorige jaren. De grootste groepen werden op de oktobertelling in de Maasvallei vastgesteld: in totaal 622 ex. waarvan 447 te Smeermaas.

Ook bij de **Blauwe Reiger** werd in oktober het recordaantal voor Vlaanderen scherper gesteld (1308 ex.) maar al te veel conclusies kunnen we hier niet uit trekken gezien wellicht een relatief klein deel van de Vlaamse winterpopulatie effectief wordt geteld.

Hoewel een stuk minder algemeen deden de andere reigersoorten het ook uitstekend. In 18 gebieden werden **Roerdampen** gesignaleerd met o.a. tot 4 ex. in de Maten te Genk (december & februari) en 3 ex. op Blokkersdijk bij Antwerpen. De opmars van de twee soorten zilverreigers lijkt niet te stuiten. Er werden tot 40 **Kleine Zilverreigers** geteld waarvan het gros aan de Oostkust. In verschillende maanden verbleven meer dan 20 **Grote Zilverreigers** in Vlaanderen(max. 32 in oktober!), vooral in Limburg (tot 14 ex. op de Platweijers te Zonhoven).

Zwanen

Het aantal **Knobbelzwanen** bereikte niet het niveau van de twee voorgaande winters. Gebieden die in het oog sprongen waren de Rupel tussen Boom en de Dijle (max. 113 ex. in december) en de Dijlevallei in regio Leuven (max. 73ex. in oktober). In het Antwerpse was er een duidelijke terugval.

	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAA	
Roodkeelduiker	0	1	0	0	0	0	<i>Gavia stellata</i>
Parelduiker	0	0	1	1	0	0	<i>Gavia arctica</i>
Ijsduiker	0	0	0	1	1	1	<i>Gavia immer</i>
Dodaars	819	611	638	505	429	351	<i>Tachybaptus ruficollis</i>
Fuut	2185	2131	2270	1745	1593	1527	<i>Podiceps cristatus</i>
Roodhalsfuut	3	4	4	1	1	0	<i>Podiceps grisegena</i>
Kuifduiker	1	2	1	3	0	0	<i>Podiceps auritus</i>
Geoorde Fuut	59	24	5	20	31	56	<i>Podiceps nigricollis</i>
Aalscholver	3506	3139	2425	1962	2190	2415	<i>Phalacrocorax carbo</i>
Kuifaalscholver	0	0	0	2	0	0	<i>Phalacrocorax aristotelis</i>
Roerdomp	1	4	13	18	13	1	<i>Botaurus stellaris</i>
Kwak	1	0	8	0	0	0	<i>Nycticorax nycticorax</i>
Kleine Zilverreiger	40	14	22	23	19	12	<i>Egretta garzetta</i>
Grote Zilverreiger	32	13	23	8	20	4	<i>Egretta alba</i>
Blauwe Reiger	1308	983	891	602	889	986	<i>Ardea cinerea</i>
Purperreiger	2	0	0	0	0	0	<i>Ardea purpurea</i>
Ooievaar	1	1	1	56	56	4	<i>Ciconia ciconia</i>
Lepelaar	1	0	1	1	2	11	<i>Platalea leucorodia</i>
Rode Flamingo	0	0	1	1	1	1	<i>Phoenicopterus ruber roseus</i>
Knobbelzwaan	514	565	461	490	449	412	<i>Cygnus olor</i>
Zwarte Zwaan	24	24	22	17	17	20	<i>Cygnus atratus</i>
Kleine Zwaan	0	102	21	31	24	1	<i>Cygnus columbianus</i>
Wilde Zwaan	2	2	3	18	15	0	<i>Cygnus cygnus</i>
Zwaangans	2	5	2	2	7	7	<i>Anser cynoides</i>
Rietgans	3	3	30	4	5	4	<i>Anser fabalis species</i>
Taïgarietgans	0	0	1	0	0	0	<i>Anser fabalis fabalis</i>
Toendrarietgans	0	71	87	138	242	5	<i>Anser fabalis rossicus</i>
Kleine Rietgans	0	18945	35844	31019	166	0	<i>Anser brachyrhynchus</i>
Kolgans	129	8191	40378	43330	19820	1409	<i>Anser albifrons</i>
Dwerggans	1	0	1	1	0	0	<i>Anser erythropus</i>
Grauwe Gans	5776	16226	14292	14835	7664	4090	<i>Anser anser</i>
Boeregans¹	966	1033	884	1090	1103	866	<i>Anser x</i>
Indische Gans	36	45	27	29	31	25	<i>Anser indicus</i>
Sneeuwgans	0	0	0	2	0	0	<i>Anser caerulescens</i>
Hawaiigans	1	1	2	1	1	1	<i>Branta sandvicensis</i>
Ross Gans	1	0	0	2	0	0	<i>Anser rossii</i>
Canadese Gans	4557	4601	4639	4937	3518	2597	<i>Branta canadensis</i>
Brandgans	253	675	373	787	630	1056	<i>Branta leucopsis</i>
Rotgans	1	16	26	3	12	5	<i>Branta bernicla</i>
Witbuikrotgans	0	0	0	2	0	0	<i>Branta bernicla hrota</i>
Roodhalsgans	1	0	1	2	2	0	<i>Branta ruficollis</i>
Magelhaengans	1	3	1	2	2	2	<i>Chloephaga picta</i>

Tabel 1: soorttotalen voor Vlaanderen tijdens het winterhalfjaar 2001-2002

Figuur 1. Evolutie van de getelde wintermaxima van de Fuut in Vlaanderen, 1979/80 - 2001/2002

	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAA	
Nijlgans	1715	1404	1177	1075	853	725	<i>Alopochen aegyptiacus</i>
Casarca	15	13	4	3	9	14	<i>Tadorna ferruginea</i>
Grijskopcasarca	0	0	0	0	1	0	<i>Tadorna cana</i>
Bergeend	1340	3488	3742	3464	5586	5833	<i>Tadorna tadorna</i>
Muskuseend	54	41	51	83	48	39	<i>Cairina moschata</i>
Ringtaling	1	4	0	2	0	0	<i>Callonetta leucophrys</i>
Carolina-Eend	7	6	8	11	6	4	<i>Aix sponsa</i>
Mandarijneend	10	34	42	21	21	23	<i>Aix galericulata</i>
Smient	9220	39631	64099	77920	37769	31368	<i>Anas penelope</i>
Amerikaanse Smient	0	0	0	0	1	0	<i>Anas americana</i>
Chileense Smient	1	1	1	2	0	0	<i>Anas sibilatrix</i>
Krakeend	5198	7022	8560	7784	5263	4240	<i>Anas strepera</i>
Wintertaling	27146	31727	46648	46695	21831	17982	<i>Anas crecca</i>
Amerikaanse Wintertaling	0	1	0	0	0	0	<i>Anas crecca carolinensis</i>
Kaapse Taling	0	0	0	0	1	0	<i>Anas capensis</i>
Wilde Eend	60994	75299	99090	98176	38296	15980	<i>Anas platyrhynchos</i>
Soepeend'	854	945	1470	1174	728	589	<i>Anas x</i>
Vlekbekeend	1	1	1	3	1	1	<i>Anas poecilorhyncha</i>
Pijlstaart	1396	2158	1470	1852	1992	3057	<i>Anas acuta</i>
Bahamapijlstaart	0	1	0	0	0	0	<i>Anas bahamensis</i>
Zomertaling	5	0	0	0	0	49	<i>Anas querquedula</i>
Kaneeltaling	1	1	0	0	0	0	<i>Anas cyanoptera</i>
Slobeend	4211	4592	4535	2052	3747	4883	<i>Anas clypeata</i>
Krooneend	1	9	4	7	5	3	<i>Netta rufina</i>
Tafeleend	2607	9923	11679	22168	6185	1863	<i>Aythya ferina</i>
Ringsnaveleend	0	0	1	2	1	1	<i>Aythya collaris</i>
Witoogeend	0	2	2	4	4	0	<i>Aythya nyroca</i>
Kuifeend	4666	9625	13978	12579	10779	7777	<i>Aythya fuligula</i>
Toppereend	0	5	8	21	10	6	<i>Aythya marila</i>
Eider	5	7	2	6	18	15	<i>Somateria mollissima</i>
Zwarte Zee-eend	0	5	0	1	0	0	<i>Melanitta nigra</i>
Grote Zee-eend	0	14	6	0	0	0	<i>Melanitta fusca</i>
Brilduiker	1	128	225	322	291	132	<i>Bucephala clangula</i>
Kokardezaagbek	1	0	1	0	0	1	<i>Mergus cucculatus</i>
Nonnetje	0	12	65	84	101	26	<i>Mergus albellus</i>
Middelste Zaagbek	0	14	34	65	47	23	<i>Mergus serrator</i>
Grote Zaagbek	0	31	124	121	130	61	<i>Mergus merganser</i>
Rosse Stekelstaart	1	1	0	1	0	0	<i>Oxyura jamaicensis</i>
Waterral	72	116	64	29	36	31	<i>Rallus aquaticus</i>
Waterhoen	4402	5874	6403	7224	4705	3348	<i>Gallinula chloropus</i>
Meerkoet	23948	26189	28469	29188	17411	9135	<i>Fulica atra</i>
Kraanvogel	0	1	0	0	0	9	<i>Grus grus</i>

Tabel 1: soorttotalen voor Vlaanderen tijdens het winterhalfjaar 2001-2002

	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAA	
Scholekster	2144	2654	2217	2435	2862	2120	<i>Haematopus ostralegus</i>
Kluut	99	185	270	161	114	290	<i>Recurvirostra avosetta</i>
Kleine Plevier	1	0	0	0	0	46	<i>Charadrius dubius</i>
Bontbekplevier	63	36	54	37	56	308	<i>Charadrius hiaticula</i>
Strandplevier	1	0	0	0	0	0	<i>Charadrius alexandrinus</i>
Goudplevier	2081	10940	1427	585	1016	1194	<i>Pluvialis apricaria</i>
Zilverplevier	140	255	245	288	198	210	<i>Pluvialis squaterola</i>
Kievit	31608	34702	12138	8371	32418	11388	<i>Vanellus vanellus</i>
Kanoetstrandloper	5	5	1	0	3	0	<i>Calidris canutus</i>
Drieteenstrandloper	74	419	182	252	297	201	<i>Calidris alba</i>
Kleine Strandloper	165	20	4	0	0	4	<i>Calidris minuta</i>
Gestreepte Strandloper	2	0	0	0	0	0	<i>Calidris melanotos</i>
Krombekstrandloper	12	0	0	0	0	0	<i>Calidris ferruginea</i>
Paarse Strandloper	23	78	40	85	80	93	<i>Calidris maritima</i>
Bonte Strandloper	1502	3140	4390	3755	1833	995	<i>Calidris alpina</i>
Kemphaan	211	696	425	550	1129	846	<i>Philomachus pugnax</i>
Bokje	21	14	9	1	6	9	<i>Lymnocyptes minimus</i>
Watersnip	1613	800	553	233	356	436	<i>Gallinago gallinago</i>
Houtsnip	0	0	0	35	3	0	<i>Scolopax rusticola</i>
Grutto	7	1	0	0	84	2657	<i>Limosa limosa</i>
Rosse Grutto	40	9	4	6	2	4	<i>Limosa lapponica</i>
Wulp	1556	3177	2267	1635	3473	3622	<i>Numenius arquata</i>
Zwarte Ruiter	106	36	11	32	8	10	<i>Tringa erythropus</i>
Tureluur	449	511	459	433	512	633	<i>Tringa totanus</i>
Groenpootruiter	10	0	1	0	0	0	<i>Tringa nebularia</i>
Witgatje	79	53	33	14	30	52	<i>Tringa ochropus</i>
Bosruiter	4	0	0	0	0	3	<i>Tringa glareola</i>
Oeverloper	65	10	8	5	6	15	<i>Actitis hypoleucos</i>
Steenloper	1305	1499	830	869	1406	1130	<i>Arenaria interpres</i>
Rosse Franjepoot	0	0	0	0	1	0	<i>Phalaropus fulicarius</i>
Zwartkopmeeuw	2	2	0	2	1	58	<i>Larus melanocephalus</i>
Kokmeeuw	11006	10586	12352	14489	11700	17632	<i>Larus ridibundus</i>
Stormmeeuw	604	589	1566	2202	912	922	<i>Larus canus</i>
Kleine Mantelmeeuw	255	75	41	26	20	53	<i>Larus graellsii</i>
Zilvermeeuw	1910	1574	1697	1689	1221	1321	<i>Larus argentatus</i>
Mediterrane Geelpootmeeuw	5	0	0	2	1	8	<i>Larus michahellis</i>
Pontische Meeuw	0	1	0	5	2	1	<i>Larus cachinnans</i>
Grote Burgemeester	0	0	0	0	0	1	<i>Larus hyperboreus</i>
Grote Mantelmeeuw	110	21	21	39	14	12	<i>Larus marinus</i>
Drieteenmeeuw	0	0	0	0	1	0	<i>Larus tridactyla</i>
Visdief	1	0	0	0	0	0	<i>Sterna hirundo</i>
Zwarte Zeekoet	1	0	0	0	0	0	<i>Cepphus grylle</i>
Totaal	225380	347848	436607	452066	254594	169361	

Tabel 1: soorttotalen voor Vlaanderen tijdens het winterhalfjaar 2001-2002

Net als vorige winter werden de grootste aantallen **Kleine Zwanen** in november geteld (102 ex.). De grootste groep betrof 86 ex. te Watervliet-Boekhoute.

De weinige meldingen van **Wilde Zwanen** bleven beperkt tot de provincies Antwerpen en Limburg met als belangrijkste pleisterplaatsen het Schulensbroek (9 ex. in januari-februari) en de Netevallei te Lier-Duffel (7 ex. in januari).

Ganzen

De niet inheemse soorten en boerenganzen buiten beschouwing gelaten werden in Vlaanderen zowel in december als januari ruim 90.000 wilde ganzen geteld. De **Kleine Rietgans** startte het ganzen-seizoen aan de Oostkustpolders met een zeer hoog novemberaan-tal (18.945 ex.) waarna de aantallen verder opliepen tot boven de 30.000.

Er werden ook opmerkelijk veel **Kolganzen** geteld met zowel in december als januari meer dan 40.000 vogels. De Oostkustpolders herbergden tijdens de december-telling 31.000 Kollen. Midden januari werden maximale aantallen in de IJzervallei (9750 ex.) en in de

Antwerpse polders (4984 ex.) genoteerd.

Het aantal **Grauwe Ganzen** liet opnieuw een forse toename zien met een maximum van ruim 16.000 ex. in november. Langs de Beneden-Zeeschelde ten noorden van Antwerpen werden tot 8738 ex. geteld in januari. Aan de Oostkust verbleven in december en januari gemiddeld ongeveer 4300 ex. met de Zeebrugse Achterhaven als kerngebied. Het krekengebied in Noord-Oost-Vlaanderen liet in november een totaal van 1660 ex. optekenen.

In zachte winters heeft Vlaanderen slechts een marginaal belang als overwinteringsgebied voor **Toendrarietganzen**. In februari werden er net geen 250 geteld waarvan 168 in het Oost-Vlaamse krekengebied. Opvallend was de groep van 109 ex. op de Grote Zandput te Mol in januari.

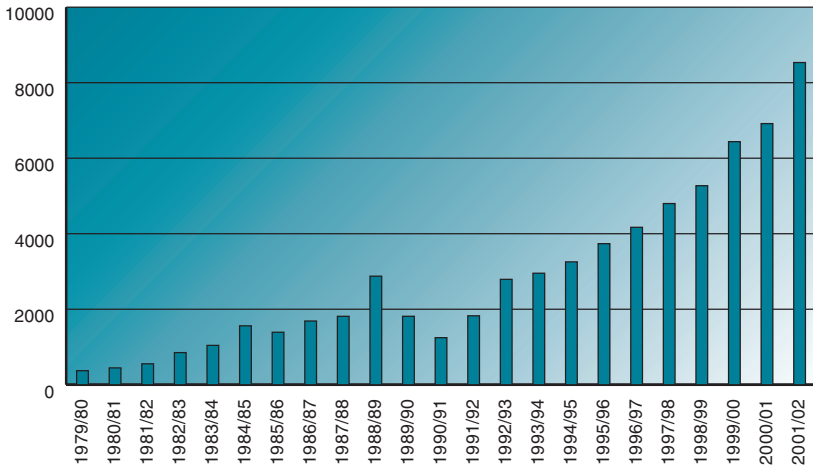
Zwemeenden

De hoogste aantallen van **Bergeend** werden bereikt in de periode februari-maart en haalden een niveau dat vergelijkbaar was met vorige jaren. Langs de volledige Zeeschelde werden in december ruim 1300 ex. geteld. In de haven

van Zeebrugge en in de Gentse Kanaalzone werden maxima van respectievelijk 629 en 484 ex. genoteerd, telkens in december.

Met bijna 80.000 vogels in januari kunnen we spreken van goede **Smienten**-winter. De mid-wintertelling leverde in het Blankaartgebied te Woumen-Merkem niet minder dan 28.130 ex. op. In regio Oostkust werden toen ruim 22.000 ex. geteld, verspreid over een groot aantal gebie-den zoals de Hoge Dijken te Roksem (6945 ex.) en de Achter-haven van Zeebrugge (6316 ex.). In de Antwerpse regio werden in december en januari meer dan 15.000 Smienten geteld met als belangrijkste pleisterplaatsen het Kanaaldok te Kallo-Doel (9035 ex. in december) en Sint-Antoniushoek te Doel (5170 ex. in januari). In het diepere binnenland kunnen we niet naast de Bourgoyen-Ossemeersen te Drongen kijken (4694 ex. in februari en maart).

Dat de **Krakeend** opnieuw een record voor Vlaanderen vestigde, wekt al lang geen verwondering meer. Met een maximum van ruim 8500 ex. in december steeg de Vlaamse winterpopulatie weer aanzienlijk (zie ook Figuur 2). Op de Zeeschelde tussen Zandvliet en

Figuur 2. Evolutie van de getelde wintermaxi-ma van de **Krakeend** in Vlaanderen, 1979/80 - 2001/2002

	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02
Dodaars	790	520	510	520	980	640	820
Fuut	3300	2500	2400	2800	2600	2100	2300
Aalscholver	2700	3100	2800	2800	3300	3000	3600
Blauwe Reiger	880	790	810	740	1200	1000	1400
Kleine Zwaan	130	140	120	40	460	160	110
Knobbelzwaan	410	440	440	510	790	660	570
Kleine Rietgans	20100	22400	27200	36900	35400	25600	35900
Kolgans	29900	23100	23700	26900	33900	34100	43400
Grauwe Gans	7400	7200	7200	9900	11200	13500	16300
Bergeend	5500	5100	5400	5400	6500	5900	5900
Smient	73400	107100	44700	61400	69800	60800	78000
Krakeend	3800	4200	4800	5300	6500	7000	8600
Wintertaling	25300	25200	23200	30200	29400	35000	46700
Wilde Eend	59200	68700	53500	68300	71600	74300	99100
Pijlstaart	1900	2000	1800	2500	1600	3000	3100
Slobeend	2800	3000	2500	2500	3800	5500	4900
Tafeleend	26700	24800	10200	15400	12800	11800	22200
Kuifeend	20000	22600	11400	13700	14100	15100	14000
Brilduiker	340	440	340	510	300	330	330
Nonnetje	470	370	100	180	110	100	110
Grote Zaagbek	1200	1500	260	270	200	190	130
Meerkoet	30700	33400	24000	27400	27500	25600	29200

Tabel 2. Evolutie van de getelde maxima (naar boven afgeronde getallen) van een aantal soorten watervogels in Vlaanderen tijdens de midmaandelijkse watervogeltellingen in de periode 1995/1996 t/m 2001/2002

	99/00	00/01	01/02
Scholekster	2300	2400	2900
Kluut	650	950	290
Goudplevier	8900	4300	11000
Zilverplevier	290	250	290
Kievit	62300	42900	34800
Drieteenstrandloper	640	470	420
Paarse Strandloper	40	80	100
Bonte Strandloper	2300	2400	4400
Kemphaan	2600	2500	1200
Watersnip	640	670	1700
Grutto	1100	1400	2700
Wulp	3500	4200	3700
Tureluur	490	470	640
Steenloper	1200	1700	1500

Tabel 3. Evolutie van de getelde maxima (naar boven afgeronde getallen) van een aantal soorten steltlopers in Vlaanderen tijdens de midmaandelijke watervogeltellingen in de periode 1999/2000 t/m 2001/2002

Gent werden in deze maand niet minder dan 3328 ex. geteld met aansluitend nog eens 669 ex. op de Rupel. Opvallend waren de hoge januari-aantallen in regio Mechelen (1199 ex.) en in de Netevallei te Lier-Duffel (551 ex.). Andere gebieden die van internationaal belang zijn voor deze soorten, waren het Kanaaldok te Kallo-Doel (554 ex. in december) en het Schulensbroek (625 ex. in januari).

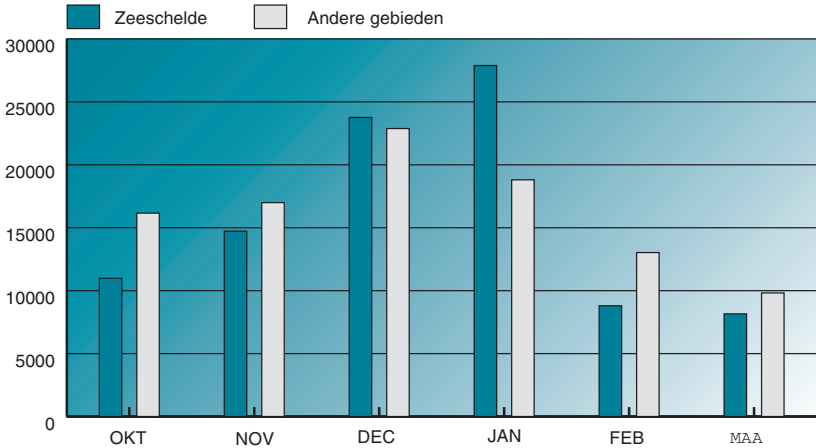
De Wintertaling zorgde misschien wel voor het meest opvallende record deze winter. Met meer dan 46.000 ex. in december en januari deed deze soort het zeer goed. Dat de Zeeschelde tussen Zandvliet en Gent tot één van de belangrijkste overwinteringsgebieden van Europa kan gerekend worden, kon andermaal bevestigd worden met maxima van resp. 23.763 en 27.888 ex. in december en januari. Dat is ruim de helft van de

volledige Vlaamse winterpopulatie (Figuur 3). Ook de Rupel wordt steeds belangrijker met een maximum van 3382 Wintertalingen in december. Naast deze getijdenrivieren trokken ook overstroomde graslanden grote aantallen aan, vooral in het Blankaartgebied te Woumen (resp. 5750 en 4500 ex. in oktober en december) en in de Bourgoyen-Ossemeersen te Drongen (max. 1800 ex. in november).

Voor het eerst sinds 1981/82 werden nog eens meer dan 90.000 Wilde Eenden geteld en werd meteen een nieuw Vlaams record gevestigd. Langs de Zeeschelde verbleven in december en januari 11.000 tot ruim 12.000 exemplaren, terwijl in de Zeebrugse haven (Voor + Achterhaven) 7231 ex. opgetekend werden in november.

In de vorige nieuwsbrief gingen we reeds in op de uitzonderlijke aantallen Pijlstaarten tijdens deze winter. Voor het eerst werd tijdens de midmaandelijke tellingen de kaap van 3000 ex. overschreden (30 ex.) maar de echte piek in de eerste week van maart lag ongetwijfeld nog een stuk hoger. Op de maarttelling werden in de ondergelopen IJzerbroeken in totaal 1720 ex. geteld. In de Voorhaven van Zeebrugge werd het maximum in november genoteerd (545 ex.).

In vier van de zes telmaanden werden meer dan 4000 Slobeenden genoteerd en dat is toch wel uitzonderlijk. Het Blankaartgebied te Woumen-Merkem en de regelmatig overstroomde IJzerbroeken spanden net als vorige winter de kroon met een maximum van 815 ex. in maart. Internationaal belangrijke concentraties kwamen ook voor in de Bourgoyen-Ossemeersen te Drongen (resp. 701 en 756 ex. in februari en maart), de Voor- en Achterhaven te Zeebrugge (resp. 593 en 524 ex. in oktober en november) en de werf

Figuur 3. Maandelijks aantalsverloop van de Wintertaling langs de Zeeschelde en in de andere getelde gebieden in Vlaanderen, 2001-2002

van de Kluizendokken te Doornzele (425 ex. in maart).

Duikenden en zaagbekken

Bij de Tafeleend was er een opvallende influx merkbaar in januari (22.156 ex.) die vergelijkbaar was met deze in de strenge winters 1995/96 en 1996/97. Langs de Zeeschelde werd voor deze soort een nieuw record gevestigd (13.579 ex.). Ook de regio Mechelen scoorde goed tijdens de midwintertelling: in totaal 2474 ex. waarvan 1572 op de zandputten te Walem. In de nabijgelegen Netevallei tussen Lier en Duffel viel de piek een maand eerder (1571 ex. in december). De Maasvallei totaliseerde in januari 1407 ex..

In de meeste winters valt het aantalspatroon van Tafeleend en Kuifeend goed samen maar dat was nu niet het geval. De meeste Kuifeenden werden geteld in december (13.978 ex.) en van een januari-influx was geen sprake, althans op Vlaams niveau. De aantallen op de Zeeschelde (3090 ex.) en een aantal kanalen (o.a. 1008 ex. te Puurs-Bornem) kenden toen echter wel een piek.

Het aantal Brilduikers haalde niet meer de kaap van 300 ex. en bleef steken op een maximum van ruim 280 in januari. Met 107 ex. stak de Spuikom te Oostende er duidelijk boven uit.

Ook het aantal overwinterende zaagbekken in Vlaanderen scheerde geen hoge toppen. In de periode december-februari werden een 120-tal Grote Zaagbekken geteld, terwijl in februari net iets meer dan 100 Nonnetjes genoteerd werden.

Rallen

Het aantal Meerkoeten in Vlaanderen liep op tot ruim 29.000 in januari. De Achterhaven van Zeebrugge en het Zeekanaal tussen Zeebrugge en Brugge herbergden

in november en december samen gemiddeld ca. 4500 exemplaren. De Zeeschelde tussen Zandvliet en Gent totaliseerde in november 1718 Meerkoeten. Ook de Hoge Maey te Antwerpen was een belangrijke pleisterplaats, vooral in het najaar (resp. 1835 en 1389 ex. in oktober en november).

In januari werden iets meer dan 7000 Waterhoenen geteld, maar dat is ongetwijfeld slechts een fractie van de totale Vlaamse winterpopulatie. Vooral langs een aantal rivieren en kanalen liepen de aantallen soms vrij hoog op, o.a. langs de IJzer tussen Nieuwpoort en Elzendamme (385 ex. in januari), de Leie tussen Ooigem en Kortrijk (321 ex. in november) en de Zeeschelde (385 ex. in oktober).

FOTO: SLOBEEND, GEERT SPANOGHE

Steltlopers

Het hoogste aantal **Scholeksters** werd geteld in februari (2862 ex.). Langs de kust situeerden de belangrijkste concentraties zich in en rond de IJzermonding te Nieuwpoort (1003 ex. in januari) en het havengebied van Zeebrugge (918 ex. in oktober, inclusief Zeekanaal en Baai van Heist). In het binnenland verschijnt de soort vooral in de maanden februari en maart zoals duidelijk geïllustreerd in Figuur 4. Vooral in de Antwerpse regio pleisterden in deze periode veel Scholeksters (resp. 516 en 520 ex.).

De meeste **Kluten** werden in maart geteld (290 ex.). Grotere groepen bleven beperkt tot de slikken van de Beneden-Zeeschelde (204 ex. op het Groot Buitenschoor in december en 122 ex. op het Paardeschor in januari) en het Zwin te Nokke (63 ex. in november en december).

De **Bontbekplevier** kende ongeveer dezelfde verspreiding. Enkele tientallen exemplaren overwinterden langs de kust (in totaal tot 56 ex. in februari). Langs de Beneden-Zeeschelde kwam de soort vooral in de trekperiodes voor met in maart een opvallende groep van 270 ex. op het Groot Buitenschoor te Zandvliet.

Het aantal **Zilverplevieren** bereikte een piek in januari (288 ex.). In de IJzermonding te Nieuwpoort pleisterden gedurende de ganse winter iets meer dan 100 vogels. Vooral in het Zwin te Nokke bleven de aantallen onder de verwachtingen (max. 96 ex. in november).

Van de zeven soorten strandlopers stak de **Bonte Strandloper** er met kop en schouders bovenuit: een maximum van 4390 ex. in december waarvan 2062 ex. in de

IJzermonding en 1543 ex. langs de Zeeschelde.

Vooral in november werden behoorlijk wat **Drieteenstrandlopers** geteld dankzij de grote aantallen op het strand tussen Westende en Oostende (315 ex.).

De najaarstrek van **Kleine Strandloper** was in 2001 bijzonder uitgesproken en weerspiegelde zich in een hoog oktoberaantal (165 ex.). De grootste groepjes werden waargenomen in de IJzermonding te Nieuwpoort (57 ex.), in de overstroomde IJzerbroeken nabij West-Vleteren (35 ex.) en op de UCB-terreinen te Oostende (24 ex.).

Gedurende het grootste deel van het winterhalfjaar werden weinig **Goudplevieren** geteld. In november werd echter een opmerkelijke doortrekkie genoteerd van meer dan 10.000 vogels. In de West-Vlaamse polders werden toen grote groepen waargenomen in o.a. de Uitkerkse Polders (5743 ex.), de polders rond Wulpen (1325 ex.) en in en rond de Moeren nabij Veurne (1120 ex.). In het havengebied van Antwerpen pleisterden zowel in oktober, november als maart een 1000-tal plevieren.

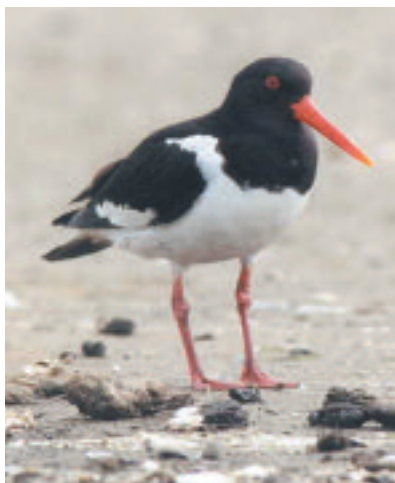

FOTO: SCHOLEKSTER, JOHAN VERBANCK

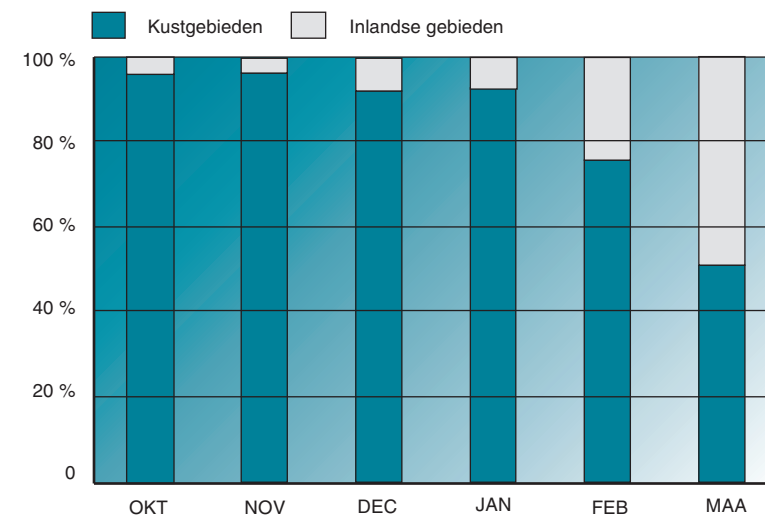
Nadat in oktober en november een hoog niveau bereikt werd, vielen de aantallen van **Kievit** in december en vooral januari sterk terug als gevolg van invallende vorst. Grote concentraties werden opgemerkt in o.a. het weidecomplex 't Pomptje te Oudenburg (4500 ex. in oktober), de Uitkerkse Polders (4900 ex. in november) en de Bourgoyen-Ossemeersen (4500 ex. in februari).

Het aantal getelde **Wulpen** kende een zeer wisselvallig verloop dat waarschijnlijk veroorzaakt wordt door de nogal variërende telbedekking in de kustpolders. Het maximum van ruim 3600 ex. viel in maart. Het enige gebied waar tot meer dan 500 individuen werden aangetroffen was de Uitkerkse Polder (resp. 616 en 600 ex. in december en maart).

Er werden beduidend minder **Kemphanen** geteld dan in vorige winters. Alleen in februari werden meer dan 1000 exemplaren geteld, waarvan 789 in de Bourgoyen-Ossemeersen te Drongen. In de IJzerbroeken pleisterden midden maart in totaal 491 ex..

De **Watersnip** is ongetwijfeld één van de moeilijkst te tellen soorten maar dat belette niet dat er vooral in oktober vrij veel werden gezien (1613 ex.). Er waren weinig gebieden waar meer dan enkele tientallen exemplaren werden waargenomen. Vooral de 350 ex. in de Bourgoyen-Ossemeersen (oktober) sprongen in het oog.

Met ruim 2600 ex. in maart deed de voorjaarstrek van de **Grutto** het merklijk beter dan in voorgaande jaren. Meer dan de helft van deze vogels werd aangetroffen in de overstroomde IJzerbroeken stroomopwaarts Diksmuide (1422 ex.).

Figuur 4. Maandelijks aantalsverloop van de Scholekster in de kustgebieden en het binnenland van Vlaanderen, 2001-2002

Meeuwen

Tijdens de midmaandelijke tellingen werden telkens tussen 10.000 en 20.000 meeuwen geteld. Gezien het meetellen van deze vogelgroep slechts facultatief is, gaat het hier om zeer onvolledige aantallen. De gecoördineerde slaaplaatstelling eind januari 2002 zorgde evenwel voor een beter beeld van de aanwezige aantallen. De belangrijkste meeuwen-slaapplaats in Vlaanderen bevond zich opnieuw op het waterspaarbekken te Merkem, met o.a. 66.000 **Stormmeeuwen**, 18.000 **Kokmeeuwen** en 2840 **Zilvermeeuwen**.

Exoten

We kregen waarnemingen en tellingen binnen van in totaal meer dan 20 exotische watervogelsoorten, gaande van Rode Flamingo tot Vlekbekeend. Slechts een beperkt aantal soorten plant zich echter ook succesvol voort in Vlaanderen en kennen een sterke populatie-aangroei. De talrijkste is nog steeds de **Canadese Gans**. Op de meeste tellingen werden tussen 4500 en

5000 exemplaren geteld. Dat dit nog een aanzienlijke onderschatting is werd aangetoond tijdens de bijzondere Honkertelling begin februari 2002. Deze leverde 7400 ex. op, een absoluut record voor Vlaanderen.

Van de vele honderden **Brandganzen** die werden geteld, waren er wellicht slechts enkele tientallen van wilde oorsprong. Overal in Vlaanderen ontstaan lokale populaties van verwilderde vogels. In het Gentse gaat het al om meer dan 400 vogels zoals blijkt uit tellingen in de Bourgoyen-Ossemeersen te Drongen (395 in februari, 409 ex. in februari). Hoge aantallen verbleven ook in de Zwinstreek te Nokke-Heist (485 ex. in maart) en de Zeebrugse Achterhaven (321 ex. in januari).

Ook de **Nijlgans** lijkt niet te stuiten in haar opmars. In de periode oktober-januari werden steeds meer dan 1000 vogels geteld met een maximum van 1715 ex. in oktober. Kerngebieden waren net als vorig jaar de omgeving van Brecht-Rijkevorsel (resp. 571 en 519 ex. in oktober en november) en de Maasvallei (tot 349 ex. in november).

FOTO: NIJLGANZEN, GEERT SPANOGHE

Dank

De watervogeltellingen staan of vallen met de medewerking van de vele honderden tellers en het schitterende werk dat de regionale coördinatoren verrichten. Aan allen hartelijk dank !

KOEN DEVOS

Watervogels langs de Zeeschelde:

Reeds twaalf opeenvolgende seizoenen voert het Instituut voor Natuurbehoud maandelijks watervogeltellingen uit op de Zeeschelde. Er wordt bij laagwater geteld vanaf schepen. De volledige Zeeschelde, tussen de Belgisch/Nederlandse grens en de sluizen van Merelbeke (Gent), wordt geteld in drie trajecten (Grens-Antwerpen; Antwerpen-Dendermonde; Dendermonde-Gent) tijdens drie opeenvolgende dagen. Voor het Groot Buitenschoor wordt gebruik gemaakt van de tellingen van de conservator (Frank Wagemans) omdat het gebied vanaf de boot niet volledig te overzien is.

Het totaal aantal watervogels bereikte in december 2002 een maximum van 63.391, het traject op de Rupel en de meeuwen niet meegerekend. Het record van de vorige winter (68.367 in december) werd niet geëvenaard, maar de totalen overtreffen ruimschoots die van de periode daarvoor.

In onderstaande tabel worden voor de belangrijkste soorten de maxima weergegeven van de winter 2002/2003, met ter vergelijking de maxima van de voorgaande winter-tellingen en de meest recente 1% normen (Wetlands International, 2002). De getelde aantallen **Grauwe ganzen** en **Smienten** waren vergelijkbaar met die van de voorbije jaren. Deze soorten schijnen zich te sta-

biliseren in de Beneden Zeeschel-de. De **Krakeend** vestigde een nieuw record in december en de **Wintertalingen** overschreden voor de tweede opeenvolgende winter de kaap van 20.000. De aantallen **Wilde eenden** waren gelijkaardig aan die van de vorige winters. Het aantal **Pijlstaarten** langs de Zeeschelde was niet ongewoon maar ook deze winter werd een hoge concentratie (> 200ex.) waar-

	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MRT	Max 91-2002	1% norm
Grauwe Gans	16	1.682	1.132	1.492	452	62	4.706	4.000
Bergeend	638	751	1.401	650	1.443	1.466	2.134	3.000
Smient	22	1.953	1.783	943	1.692	693	4.918	15.000
Krakeend	1.107	1.535	3.654	1.056	2.497	871	3.328	600
Wintertaling	10.395	13.860	21.516	11.211	15.132	7.316	27.888	4.000
Wilde Eend	5.225	6.598	13.319	6.737	10.722	2.039	15.891	20.000
Pijlstaart	333	398	619	114	502	5	1.186	600
Tafeleend	1.470	3.250	13.156	7.200	4.282	27	13.579	3.500
Kuifeend	261	129	2.019	602	986	29	3.090	10.000
Meerkoet	1.551	1.607	1.433	449	545	157	2.237	17.500
Bonte Strandloper	2	1.288	1.547	1.202	2.238	31	2.050	14.000

Tabel 1: Resultaten van de boottellingen van watervogels langs de Zeeschelde, winterhalfjaar 2002/2003. Internationaal belangrijke aantallen zijn vetjes weergegeven.

Resultaten van de boottellingen 2002/2003

FOTO: KRAKEENDEN, YVES ADAMS

genomen tussen de monding van de Rupel en de sluis van Wintam (niet mee opgenomen in de totalen). Voor de **Tafeleend** waren de aantallen ook deze winter spectaculair hoog. De Zeeschelde evolueerde voor deze soort van voornamelijk toevluchtsoord tijdens strenge vorstperioden (zoals in de winters 95/96 en 96/97) naar een belangrijk overwinteringsgebied dat bijna 4% van de populatie herbergt. Het aantal **Kuifeenden** op de Zeeschelde varieert sterk en het seizoensmaximum valt niet ieder jaar in dezelfde maand. De **Bonte Strandlopers** overschreden niet alleen het vorige maximum maar waren bovendien van november tot februari in grote aantallen aanwezig. Op het Groot Buitenschoor was er uitwisseling met de omliggende gebieden en verschenen grote aantallen in pieken, op de Ballooi daarentegen waren er van november tot februari bijna steeds gemiddeld 1200 exemplaren aanwezig. Het internationaal belang van de Zeeschelde voor **Krakeend**, **Wintertaling** en **Tafeleend** neemt nog steeds toe. Ook voor **Pijlstaart** werd de internationale 1% norm overschreden in de winter van 2002/2003.

FOTO: PIJLSTAARTEN, GEERT SPANOGHE

ERIKA VAN DEN BERGH
INGRID VERBESSEM
NICO DE REGGE
JAN SOORS
KOEN DEVOS
ANNY ANSELIN

CANADESE GANZEN TELLEN IN DE SNEEUW, DE CIJFERS ZWART OP WIT.

Resultaten van de wintertelling 2003:

De wintertelling van Canadese Ganzen, *Branta canadensis* in Vlaanderen en Brussel, beter bekend als de ‘Honkertelling’, was dit jaar aan haar achtste editie toe. De Canadese Gans is een Noord-Amerikaanse ganzensoort die in Europa werd geïntroduceerd. De Vlaamse populatie bestaat bijna uitsluitend uit halfwilde/verwilderde vogels, afstammelingen van gekweekte exemplaren. In het begin van de jaren negentig bleek dat de soort zich behoorlijk begon uit te breiden. Ook tijdens de winter werden regelmatig grotere concentraties waargenomen, o.a. in het Gentse en het Antwerpse. Om de aantalsevolutie van deze ‘exoot’ te volgen werden tijdens de winter 1995/1996 voor de eerste maal twee simultane tellingen van pleisterende Canadese Ganzen georganiseerd in Gent (Oost-Vlaanderen) en wijdere omgeving, in een gebied van ongeveer 500 km². Vanaf de volgende winters werd geteld in heel Vlaanderen (en Brussel) op één vaste datum. In deze bijdrage geven we de resultaten van de telling op 01.02.2003

Volledigheid van de telling

In het totaal namen er een 70-tal vrijwillige ornithologen aan deze telling deel. Waar we de voorgaande jaren aan ontsnapt waren, moest toch eens komen: slecht weer op de telling! Precies de namiddag van de telling dwarrelde er in het anders zo sneeuwarne Vlaanderen uitbundig sneeuwvlokken, wat de toegankelijkheid van de gebieden en de zichtbaarheid niet erg bevorderde. Toch werd er op veel plaatsen geteld, alhoewel dikwijls in moeilijke omstandigheden. Enkele tellers gingen liever niet op pad, wat verstaanbaar was. Een aantal gebieden werden dus niet bekeken. In regio Schelde-Leie werden op 8 februari (geen sneeuw meer en zacht weer) enkele van die gebieden geteld. Gezien het grote verschil in weersomstandigheden is het echter moeilijk om deze resultaten te combineren met die van 2 februari. De sneeuw heeft zeker het gedrag en de verspreiding van de ganzen beïnvloed. Op sommige traditionele plaatsen zat er niets, op andere dan grote concentraties.

Het is dus zeer moeilijk om in te schatten hoeveel ganzen er ‘gemist’ werden, alhoewel het hier zeker om een ondertelling gaat.

Totale aantallen

In het totaal werden 7055 ex. geteld, dit is iets minder dan vorig jaar, waar we aan 7400 ex. kwamen. Gezien het nu om een ondertelling gaat, kunnen we (met een ongerust hart) stellen dat de Canadese Gans in Vlaanderen toch nog steeds in grote aantallen aanwezig is en zeker nog toeneemt, een trend die sinds het begin van de simultane tellingen in 1996 overduidelijk is (zie figuur 1). Een stijging bepalen is echter moeilijk gezien de onvolledige telling en het feit dat we weinig informatie hebben over afschot van de soort. Tegen de volgende telling zullen we proberen een idee te hebben van deze aantallen via de administratie(s).

Korte bespreking per regio

In West-Vlaanderen werden de grootste aantallen gezien aan de

Put van St-Pieters bij Brugge (216 ex), aan de reien in de binnenstad (73ex) en aan de Van Haelewynput te Beernem (180). In de gehele polderzone zaten enkele groepjes van 15-20 ex maar in grote gebieden was nauwelijks een Honker te zien. De Put van Sint-Pieters te Loppem bij Brugge, waar traditioneel grote concentraties te zien zijn in de winter, werd niet geteld.

In het Gentse waren opnieuw grote concentraties aanwezig. Hoge aantallen zaten er in Drongen-Afsnee met resp. 234 en 582 vogels in de weilanden en een groep van 1100 ex. op een akker. Ook in het Damvalleigebied te Destelbergen (325), aan het Nieuwdonk te Overmere-Berlare (258), en in de Kanaalzone (235) zaten grotere groepen. Een deel van de gebieden in de Kreeken werden niet geteld, en in de getelde zat nauwelijks iets.

In het Leie- en Scheldegebied ten zuiden van Gent werd het merendeel van de zuidelijkste gebieden niet geteld. Behoorlijke aantallen waren er langs de Leie tussen

Latem en Astene met in het totaal 444 ex. Aan de zandwinningsputten te Nazareth (Callemoeie) en te Eke (Tweeling) werden rep. 110 (minimum) en 88 honkers waargenomen. In de Scheldevallei zelf tussen Gent en Semmerzake zat niets.

In de Dendervallei werden in de Wellemeersen bij Denderleeuw 53 ex gezien, en 2 ex aan het waterzuiveringsstation te Liedekerke. In de Markvallei zat niets.

In het Waasland zat er in het gebied Lokeren-Waasmunster enkel een groep van 281 ex. aan de Hamputten te Waasmunster. In het poldergebied Rupelmonder-Bazel-Kruike en de nabijgelegen Kleiputten van Tielrode werden in totaal 101 ex. gezien. In het Waaslandgebied van de Scheldelinkeroever (inclusief Blokkersdijk en Welen) werd alles geteld maar er zat hier slechts een groep van 176 ex (minimum) aan de Grote Geul te Kieldrecht. Aan de overkant van de Schelde werden aan de Kuifeend en Grote Kreek te Oorderen 156 vogels waargenomen.

In het gebied ten noorden en noordoosten van Antwerpen (Kalmthout-Rijkevorsel) werden grotere groepen gezien o.a. aan de Groenendries (Kalmthoutse Heide), 140 ex., te Meerle aan de Grote Markmeander (135 ex), aan de E3 put te Wuustwezel (185 ex), en aan kleiputten te St-Lenaarts (155 ex).

Ten zuiden van Antwerpen zaten er in de polders van Schelle en Niel resp. 87 en 192 ex., en op het Noordelijke Eiland 135 ex.

In het Brussels was de oogst zeer mager: in Meise en omliggende gebieden slechts 3 vogels, in de parken slechts een vlucht van 32 vogels te Ter Hulpen. In het Mechelse daarentegen, zaten behoorlijk wat grotere groepen Honkers: 444 ex. aan het Mechels Broek, 94 ex. aan Fort Breendonk (Willebroek) en 129 ex. aan de E19 zandwinningsput te Weerde 129 ex. Aan de zeilvijver te Willebroek zaten 59 ex.

In het Leuvense werden er overdag geen Canadese ganzen gezien (alle plassen dichtgevroren), maar ‘s avonds komen er wel een 150-200 ex slapen in het Provinciaal domein.

Dankwoord

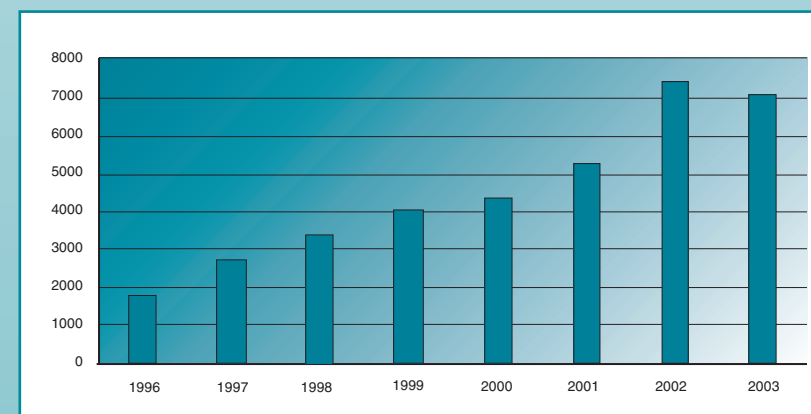
Door de hevige sneeuwval en de gladde wegen was de telling dit jaar extra moeilijk. Daarom een bijzonder woord van dank aan alle medewerkers die probeerden of er in slaagden om hun gebied te tellen! Een uitgebreid verslag van deze telling (met detailtabel en kaartjes) is in de maak!

De Honkertelling van 2004 gaat door op zaterdag 31 januari 2004. Hou alvast deze datum vrij!

ANNY ANSELIN

FOTO: CANADESE GANS, GLENN VERMEERSCH

Figuur 1: Totaal aantal Canadese ganzen in Vlaanderen tijdens de jaarlijkse simultaantellingen sinds 1996

Onderzoek naar overwinterende ganzen in de Oostkustpolders kadert in het Europees onderzoeksproject 'Fragile'

FOTO: KLEINE RIETGANS, THIERRY TANCREZ

In de Oostkustpolders worden tweewekelijkse **ganzentellingen** uitgevoerd en verspreidingsgegevens verzameld als bijdrage tot het lange termijn onderzoek naar aantalsevoluties en habitatgebruik van voornamelijk Kolgans en Kleine Rietgans. Van beide soorten verblijven resp. 5% en 95% van de betreffende Noord-West-Europese populaties in een zeer beperkt overwinteringsareaal tussen Oostende-Brugge-Knokke.

De winter 2002/2003 gaf als globaal beeld een gelijklopende fenologie en voortgezette aantalstrends uit de voorgaande jaren. De Kleine Rietgans bereikte reeds op 30 november 2002 een wintermaximum met 37.970 ex. De Kolgans piekte op de midmaandelijke telling van 18 januari met een relatief hoog maximum van 32.040 ex. Een bondig overzicht met grafieken van het aantalsverloop verscheen

in Mergus 13 (Nieuwsbrief van de Vogelwerkgroep Noord-West-Vlaanderen).

Een specifiek luik van ons onderzoek betreft de mede-coördinatie van de zeer talrijke doorgestuurde waarnemingen (4790 in 2002/2003) van **individueel gemerkte Kleine Rietgans en Kolgans** (resp. blauwe en zwarte nekringen), naast meldingen van al dan niet hier broedende **Grauwe Ganzen** en toevallige ring-records van andere ganzensoorten (bijvoorbeeld Rietgans, Dwerggans, ...). Uit deze data kunnen zowel migratiepatronen (snelheid, kerngebieden langs de gehele flyway), populatieshifts en vooral het regionale habitatgebruik worden afgeleid.

De verschillende ringcentrales zetten hun werk verder. Wat het **Kleine Rietgans**project (Jesper Madsen, Dk.) betreft zijn de blau-

we ringen met één letter en twee cijfers opgebruikt. Dit voorjaar werd gestart met een **nieuwe serie blauwe ringen** met één letter en dwars erop een combinatie van een cijfer en een letter (vb **A4Z**). Ook het **Kolganzen**project (Helmut Krückenberg, D.) heeft weer nieuwe zwarte ringen aangebracht (vaak hele families). Voor de in Damme broedende **Grauwe Ganzen** met groene nekringen (**X-reeks**) blijven we uiteraard zelf ook de verdere bewegingen opvolgen.

Voor deze ganzenprojecten (uitgezonderd Canadese Gans: zie anny.anselin@instnat.be) verzorgen wij de coördinatie van de ringmeldingen. Waarnemingen kunnen doorgestuurd worden per post of via e-mail (eckhart.kuijken@instnat.be). Om volledig te zijn moet de waarneming voorzien zijn van een locatiecode (voor de Oostkustpolders) of een duidelijke

beschrijving van de plaats.

Een **nieuwe versie van de ganzenkaart** van de Oostkustpolders wordt toegestuurd aan alle waarnemers en kan op eenvoudig verzoek aangevraagd worden.

Voor een overzicht van de verschillende ringprojecten verwijzen we naar onovertroffen website van Dirk Raes en naar ons overzicht in Vogelnieuws 4 (oktober 2002).

Een nieuwe impuls: project 'FRAGILE'.

Bovenstaand onderzoek krijgt de volgende drie jaar een extra dimensie gezien het nu deel uitmaakt van het Europese project 'FRAGILE', een samenwerkingsverband tussen dertien onderzoeksgroepen uit zes verschillende Europese landen. Het is de bedoeling meer inzicht te verkrijgen omtrent de veranderingen in aantallen broedende Kleine rietgans en ook Brandganzen op Svalbard (Spitsbergen) gedurende

de laatste honderd jaar. Binnen dit project zijn onze lange termijndata een belangrijk element in het geheel; de Vlaamse Oostkustpolders zijn immers de meest zuidelijk gelegen overwinteringsplaats voor de Kleine Rietgans (tot 95 % van de populatie). Bijzondere aandacht gaat naar de invloed van veranderend landgebruik (bv landbouw) en maatregelen van natuurbeheer (vb. NATURA 2000) op de ganzenaantallen, zowel in de winter als tijdens de trekperiodes.

Het FRAGILE-project wil daarnaast vooral ook de rol inschatten van de (groeïende) ganzenaantallen op de arctische toendravegetaties van Spitsbergen, en dit mede gezien in het licht van de mogelijke effecten die klimaatsveranderingen op deze kwetsbare ecosystemen kunnen uitoefenen.

Binnen dit project zijn **zeven Kleine Rietgans** voorzien van een **satellietzender** die het mogelijk maakt

om de 'flyway' nog intenser te volgen (zie website NERI). Wanneer deze vogels onze wintergebieden bereiken zal dit een belangrijke toetsing mogelijk maken van onze huidige inzichten inzake regionale verspreiding en habitatgebruik van de Kleine rietgans.

FOTO: ECKHART KUIJKEN

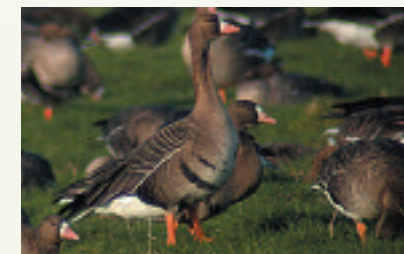

FOTO: ROLAND FRANÇOIS

Referenties:

Kuijken E., Courtens W., Teunissen W., Vantieghem S., Verscheure C. & Meire P. (2001) Aantalsverloop en verspreidingsdynamiek van overwinterende ganzen in Vlaanderen: gegevensverwerking als afwegingskader in gebiedsgericht natuurbeleid. Eindrapport project Vlaams Impulsprogramma Natuurontwikkeling VLINA /00/03.

Kuijken, E. en Verscheure, C. 2002. Voortgezet onderzoek naar ganzen met nekringen Vogelnieuws 4 (oktober 2002): 23 – 24

Kuijken, E., Verscheure C. en P. Meire. 2003. Ganzentellingen in de Oostkustpolders, winter 2002/2003. Mergus 13 (Nieuwsbrief van de Vogelwerkgroep Noord-West-Vlaanderen) : 3 – 6.

Eckhart Kuijken, Christine Verscheure en Wouter Courtens (m.m.v. Patrick Meire, U.I.A.)

Vragen, info en waarnemingen : eckhart.kuijken@instnat.be

Websites :

<http://www.instnat.be>

<http://www.cr-birding.be>

<http://www.fragile-eu.net>

<http://www.NERI.dk> (doorklikken op satellite tracking)

Nieuwe populatieschattingen voor watervogels

Vorig jaar verscheen de derde editie van “Waterbird Population Estimates”, een uitgave van Wetlands International (www.wetlands.org). In dit boek wordt voor alle gekende watervogelpopulaties in de wereld een zo goed en actueel mogelijke schatting gegeven van de totale populatiegrootte. In totaal gaat het om 868 soorten en worden er niet minder dan 2271 verschillende biogeografische populaties onderscheiden. Van 1725 populaties was voldoende cijfermateriaal voorhanden om effectief ook een populatieschatting te kunnen publiceren. De beste gekende populaties liggen in Europa (schattingen beschikbaar voor 97% van de populaties). In het boek wordt per soort een summier overzicht gegeven van de verschillende populaties, ondersoorten, broed- en winterareaal (ook op kaart aangeduid), de grootte en trends van de populaties (voor zover gegevens beschikbaar) en de afgeleide 1 % normen.

Al deze gegevens vinden een belangrijke toepassing in de bescherming van waterrijke gebieden via de Ramsar-Conventie voor wetlands en de Europese Vogelrichtlijn. Gebieden waar regelmatig 1 % van de totale geografische popu-

latie van één of meerdere soorten voorkomt, komen immers in aanmerking om erkend te worden als Ramsar-gebied en/of als Vogelrichtlijngebied. Voor elke populatie van een soort waarvoor populatieschattingen beschikbaar zijn, wordt er dus een zogenaamde 1 % -norm of 1 % -criterium opgesteld. Deze 1 % normen worden met een zekere regelmaat herzien naarmate de populatieaantallen evolueren of nieuwe en betere informatie over populaties beschikbaar wordt

In de tabel hiernaast worden de nieuwe 1 % -normen voor de voor Vlaanderen meest relevante watervogelsoorten weergegeven. De vermelde normen hebben telkens betrekking op die populaties die voor Vlaanderen van toepassing zijn. Bij soorten waar de populatie groter is dan 2.000.000 vogels wordt het 1 % -criterium vastgelegd op 20.000 (bv. Wilde Eend, Kievit en Watersnip). Heel wat watervogelsoorten kennen de laatste jaren en decennia een aanzienlijke populatiegroei. Het hoeft dan ook geen verwondering te wekken dat de 1% -norm bij veel soorten is opgetrokken. Voorbeeld-en zijn Fuut (van 1500 naar 4800), Aalscholver (van 1200 naar 3100), Kolgans (van 6000

naar 10.000), Krakeend (van 300 naar 600) en Smient (van 12.500 naar 15.000). Bij soorten als Wintertaling (4000), Slobeend (400) en Pijlstaart (600) bleef alles status quo. De Grutto is één van de weinige soorten die een aanzienlijke popualtieafname kennen (1 % -norm van 3500 naar 1700).

Hoewel we op basis van de midmaandelijkse watervogeltellingen een vrij goed beeld hebben van alle ge-bieden waar de 1 % -norm voor één of meerdere soorten wordt overschreden (zie ondermeer Natuurrapport 1999), gebeurt het dat in bepaalde gebieden alleen buiten de telweekends of buiten het winterhalfjaar internationaal belangrijke aantallen worden genoteerd. Voor ons internationaal natuurbeleid is het belangrijk dat ook deze gebieden niet over het hoofd worden gezien. Daarom een oproep aan alle veldornithologen om alle tellingen van internationaal belangrijke concentraties aan ons door te geven, ook als die buiten de midmaandelijkse telweekends vallen!

FOTO: BLAUWE REIGER, YVES ADAMS

Soort	Nieuwe 1 %-norm	Soort	Nieuwe 1 %-norm
Fuut	4.800	Scholekster	10.200
Aalscholver	3.100	Kluut	730
Lepelaar	100	Kievit	20.000
Kleine Zwaan	290	Goudplevier	8.000
Taigarietgans	1.000	Bontbekplevier	730
Toendrarietgans	6.000	Zilverplevier	2.500
Kleine Rietgans	370	Strandplevier	660
Kolgans	10.000	Watersnip	20.000
Grauwe Gans	4.000	Grutto	1.700
Brandgans	3.600	Rosse Grutto	1.200
Witbuikrotgans	50	Regenwulp	2.300
Bergeend	3.000	Wulp	4.200
Smient	15.000	Tureluur	2.500
Krakeend	600	Steenloper	1.000
Wintertaling	4000	Drieteenstrandloper	1.200
Wilde Eend	20.000	Paarse Strandloper	750
Pijlstaart	600	Bonte Strandloper	13.300
Slobeend	400	Stormmeeuw	17.000
Tafeleend	3.500	Grote Mantelmeeuw	1.800
Kuifeend	12.000	Zilvermeeuw	13.000
Topper	3.100	Kleine Mantelmeeuw	5.300
Eider	10.300	Kokmeeuw	20.000
Zwarte Zee-eend	16.000	Zwartkopmeeuw	8.400
Grote Zee-eend	10.000	Dwergmeeuw	840
Nonnetje	400	Grote Stern	1.700
Middelste Zaagbek	1.700	Visdief	1.900
Grote Zaagbek	2.500	Dwergstern	340
Kraanvogel	750		
Waterhoen	20.000		
Meerkoet	17.500		

De meeste recente 1% -normen gebaseerd op nieuwe populatieschattingen.
Referentie: Wetlands International 2002, Waterbird Population Estimates-Third Edition, Wetlands International Global Series No 12, Wageningen, The Netherlands.

De eerste Europese slaaplaatstelling van Aalscholvers:

Aalscholvers zijn niet zo gemakkelijk te tellen. Ze zijn bijzonder mobiel en verplaatsen zich in de loop van de dag veelvuldig tussen foerageergebieden, rustgebieden en slaapplaatsen. Het aantal Aalscholvers in een bepaald gebied kan dus sterk variëren naargelang het tijdstip waarop er geteld wordt. Om een goed beeld te krijgen van de aanwezige aantallen in een bepaalde regio is het aangewezen om de vogels te tellen op de slaapplaatsen. In 1994 werd er op initiatief van het Instituut voor Natuurbehoud gestart met simultaantellingen van Aalscholverslaapplaatsen in Vlaanderen.

Vanaf 1996 kregen we echter steeds minder gegevens binnen omdat niet in alle regio's voldoende medewerkers gevonden werden om aan het project te blijven meewerken. Het tellen werd bovendien aanzienlijk bemoeilijkt omdat er heel wat nieuwe, kleinere slaapplaatsen ontstonden (vaak als een afsplitsing van grote slaapplaatsen). Dit zorgde ervoor dat de laatste winters een totaalbeeld voor Vlaanderen grotendeels ontbrak.

In januari 2003 werd er vervolgens voor het eerst geprobeerd om op Europees niveau een gelijktijdige telling van zoveel mogelijk slaapplaatsen te organiseren. Deze internationale telling was de ideale gelegenheid om ook in Vlaanderen nog eens een bijzondere inspanning te doen om zoveel mogelijk slaapplaatsen te tellen. In deze bijdrage geven we een bondig overzicht van de resultaten en vergelijken we even met vroegere gegevens én met de Waalse gegevens.

FOTO: GEERT SPANOGHE

overzicht van de Vlaamse resultaten

Resultaten voor Vlaanderen

Van de ongeveer 37 gekende slaapplaatsen werden er 32 geteld. Alleen in Limburg ging de telling helaas grotendeels de mist in en moeten we het voor de meeste slaapplaatsen - met uitzondering van het Schulensbroek - stellen met schattingen.

Er werden uiteindelijk in totaal 2630 Aalscholvers geteld. De grootste slaapplaats situeerde zich op de Blankaart te Woumen (336 ex.), onmiddellijk gevolgd door het Donkmeer te Overmere (296 ex.), Schulensbroek (227 ex.) en Blaasveld Broek (213 ex.). Op een 4-tal occasioneel gebruikte slaapplaatsen werden geen Aalscholvers waargenomen.

West-Vlaanderen was met 1127 ex. de best vertegenwoordigde provincie. Limburg doet wellicht nog beter maar door de weinige tellingen kon dit niet met cijfers gestaafd worden. Schattingen voor deze provincie maken gewag van ca. 1500 Aalscholvers waarbij vooral

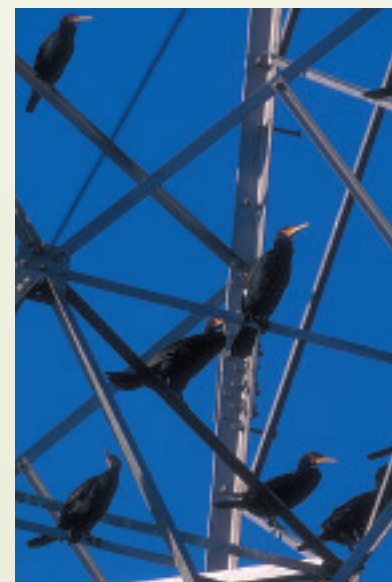
de grote slaapplaatsen in de Maasvallei in het oog springen. Wellicht gaat het hier voor een belangrijk deel om vogels die overdag in Nederland verblijven.

Als we de Maasvallei even buiten beschouwing laten, kunnen we uit de gegevens afleiden dat er in Vlaanderen overdag wellicht een 3000-tal Aalscholvers vertoefden. Dit komt in de buurt van de aantallen die in de wintermaanden tijdens de midmaandelijkse watervogeltellingen worden geteld (tot ruim 2800 ex.).

Wallonië boven

De Aalscholver is één van de weinige watervogelsoorten die het bij onze zuiderburen beter doen dan in Vlaanderen. In Wallonië en Brussel werden in januari 2003 niet minder dan 5271 Aalscholvers geteld, verdeeld over 29 bezette slaapplaatsen (tellingen gecoördineerd door Jean-Yves Paquet). Daarvan verbleven er 3513 langs de Maas.

Als we alle resultaten samen leggen, inclusief de schattingen voor niet getelde gebieden, dan komen we aan een cijfer van 9391 Aalscholvers voor België. Rekening houdend met een zekere graad van onnauwkeurigheid bij de schattingen en het feit dat een aantal kleinere slaapplaatsen over het hoofd kunnen gezien zijn, kunnen we stellen dat midden januari 2003 tussen de 9000 en 10.000 Aalscholvers in België verbleven, dit is ongeveer 3 % van de Noord- en Centraal-Europese populatie.

FOTO'S: YVES ADAMS

Slaapplaats	Teldatum	Aantal	Teller
De Blankaart Woumen	18/01/2003	336	Koen Devos
Bellewaerde Zillebeke	18/01/2003	63	Olivier Dochy, Rudy Claeys, Christophe Simoen, Luc Dombrecht, Dirk Becuwe
Vloetenveld Zedelgem	18/01/2003	203	Luc Decat, Marcel Pottier, Johnny Mylle
Achterhaven (kanalen) Zeebrugge	18/01/2003	77	Rudi Vantorre
Syphons Damme	18/01/2003	122	Rudy Deplae
Blauwe Toren Brugge	18/01/2003	76	Frank De Scheemaeker
Put Cloedt Knokke-Heist	18/01/2003	51	Rudi Vantorre
Eendenkooi Meetkerke	18/01/2003	0	Wim Jans
Zwin Knokke-Heist	18/01/2003	11	?
De Gavers Harelbeke	18/01/2003	188	Filip Goussaert
Vrouwkenshoek-/Blokkeek Sint-Laureins	17/01/2003	39	Walter Hamelinck
Suikerfabriek Moerbeke	18/01/2003	94	Gert Du Cheyne
Donkmeer Overmere	18/01/2003	296	Joris Everaert
Callemoeie Nazareth	18/01/2003	94	Niko Van Wassenhove
Dal Heurne	18/01/2003	6	Luc Menschaert
Bos Vinderhoute	18/01/2003	40	Geert Spanoghe
Plassen Verrebroek	18/01/2003	38	Luc van de Perre
De Putten Kieldrecht	18/01/2003	1	Luc van de Perre
De Kuifeend Oorderen	18/01/2003	80	Ludo Benoy
Rivierenhof Deurne-Antwerpen	17/01/2003	0	Ludo Benoy
Kanaalzone Wintam	18/01/2003	0	Joost Reyniers
Eendenkooi Bornem	18/01/2003	0	Joost Reyniers
Plas Survija Wommelgem	19/01/2003	51	Ludo Benoy
Broek Blaasveld	18/01/2003	213	Desiré Tierens
Broek Denaeyer Willebroek	18/03/2003	11	Alfons Willemsen
Mechels Broek Muizen	18/01/2003	0	?
Kleiputten Rijkevorsel	18/01/2003	22	Glenn Vermeersch
Put Stroobants Mol	19/01/2003	119	Jef Sas
Rijksdomein Hofstade	18/01/2003	94	Ides Vande Voorde
Wellemeersen Denderleeuw	Niet geteld	(100)	Niet geteld
Dijlevallei Wilsele Noord	18/01/2003	97	Kris Van Scharen
Dijlevallei St-Agatha-Rode	18/01/2003	88	Freek Fluyt
Schulensbroek	18/01/2003	227	Willy Mondelaers
De Maten Genk	Niet geteld	50	Niet geteld
Platweijers Zonhoven	Niet geteld	(90)	Niet geteld
Hochter Bampd	Niet geteld	(500)	Niet geteld
Koeweide Dilsen-Stokkem	Niet geteld	(700)	Niet geteld
Totaalaantal geteld in Vlaanderen		2630	
Totaalschatting niet getelde plaatsen		1440	
Totaalschatting Vlaamse slaapplaatsen		4070	

Tabel 1. Resultaten voor Vlaanderen van de internationale Aalscholvertelling op 18/01/2003. Voor niet getelde slaapplaatsen wordt een zo betrouwbaar mogelijke schatting gegeven (tussen haakjes) op basis van andere beschikbare tellingen.

Nemen Aalscholvers nog steeds in aantal toe ?

Indien we een vergelijking maken tussen de slaapplaattellingen in de periode 1994-96 en 2003 (Tabel 2) dan kunnen we spreken van ongeveer een verdubbeling van de aantallen gedurende de laatste zeven jaar. Samen met het aantal Aalscholvers is ook het aantal slaapplaatsen gestegen. In de periode 1994 -1996 waren een 18 -tal slaapplaatsen gekend. Inmiddels zijn dit er ruim 30. Die nieuwe slaapplaatsen ontstonden vaak als een soort afsplitsing van traditionele, grotere slaapplaatsen.

De grote recente toename op de slaapplaatsen is wat in tegenspraak

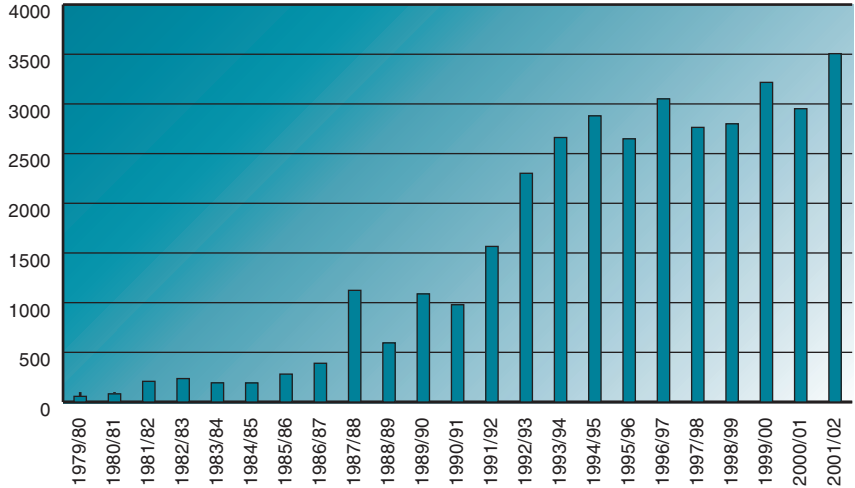
met wat de midmaandelijkse tellingen tonen. Deze illustreren duidelijk de explosieve toename in de jaren '80 en begin de jaren '90, gevolgd door een zekere stabilisering van de aantallen (Figuur 1). De grote aantallenstijging op de slaapplaatsen tussen 1994-1996 en 2002-2003 is hier niet of in veel mindere mate terug te vinden. Er zijn helaas nog onvoldoende midmaandelijkse tellingen van 2002-2003 binnengekomen om een directe vergelijking met de internationale slaapplaattelling te maken. Het blijft dus de vraag of het grote aantal op de slaapplaattelling in januari 2003 een indicatie is van een blijvende en sterke toename of dat het eerder om een éénmalige uitschieter gaat, bijv. als gevolg

van de intredende koudegolf in de eerste decade van januari 2003? Een verdere analyse van de tellingen zal hier meer duidelijkheid moeten in brengen. Het is echter ook belangrijk dat er de komende jaren bijzondere inspanningen gedaan worden om Aalscholvers elke winter zo goed mogelijk te tellen op de twee vastgelegde slaapplaattellingen. Pas dan zullen we echt weten hoe het gesteld is met het aantal overwinterende Aalscholvers in Vlaanderen.

KOEN DEVOS

	1994	1995	1996	2003
Vlaanderen met Maasvallei	1912	2177	3180	4070
Vlaanderen zonder Maasvallei	1277	1534	1389	2870

Tabel 2. Een vergelijking tussen de resultaten van slaapplaattellingen (inclusief schattingen voor niet getelde gebieden) midden de jaren '90 en 2003.

Figuur 1: Evolutie van de getelde wintermaxima van de Aalscholvers in vlaanderen tijdens de midmaandelijkse (dag)tellingen in de periode 1979/80-2001/02

Recordaantal watervogels in overstromde IJzervallei

De natte winters van de laatste jaren hebben ook zo hun positieve kanten. De vele neerslag in de laatste dagen van december 2002 zorgde nog maar eens voor grote overstromingen in de laaggelegen IJzerbroeken stroomopwaarts Diksmuide en in de nabijgelegen Handzamevallei. Vele duizenden hectaren kwamen gedurende twee tot drie weken blank te staan. Tellingen van het Instituut voor Natuurbehoud toonden aan dat het aantal aanwezige watervogels in het gebied (exclusief meeuwen) in amper een 10-tal dagen tijd meer dan een verdubbeling kende: van ca. 44.000 op 28/12 naar bijna 112.000 op 06/01 en 102.000 ex. op 15/01. Die sterke toename werd nog eens in de hand gewerkt door de inval van een koudeperiode in grote delen van noordelijk Europa waardoor veel watervogels gedwongen werden om naar het zuiden te trekken. Vooral het aantal Smienten brak alle records. Op 06/01 en 15/01 werden er in het overstromingsgebied respectievelijk 91.158 en 76.420 ex. geteld, dit is tot 6 % van de volledige Noordwest-Europese populatie. Ook andere soorten haalden hoge aantallen zoals Kleine Zwaan (109), Bergeend (762), Wintertaling (4710), Pijlstaart (740), Slobeend (652), Wulp (2861) en Kempphaan (1236).

Botulisme slaat hard toe

Na een natte winter kwam er in 2003 een lange en uiterst droge zomer. En dat had voor onze watervogelpopulaties minder positieve gevolgen. In verschillende gebieden brak vanaf eind juli botulisme uit. Uitbraken van grote botulisme-epidemieën zijn het gevolg van een kettingreactie die klassiek op gang wordt gebracht in een zuurstofarm milieu en bij aan-

houdende grote warmteperiodes. Een explosieve ontwikkeling van de specifieke bacterie, producent van het zeer giftige botulismetoxine, ligt daarvan aan de basis. Wanneer de watervogels via hun voedsel de toxines opnemen, manifesteren zich allerhande ziekteverschijnselen die uiteindelijk tot de dood leiden. Afgelopen zomer sloeg de ziekte vooral in het Antwerpse hard toe. In het natuurreservaat de Kuifeend en het Verlegde Schijn te Oorderen werden in de periode 27 juli tot 23 september 2003 in totaal ruim 1300 botulismeslachtoffers opgeraapt waaronder 440 Krakeenden (gegevens Ludo Benoy). Dit is zeker nog een onderschatting want niet alle kadavers konden geïdentificeerd worden. Men schat het reële aantal slachtoffers onder de Krakeenden op 550 à 600. Dat is zowat 1 % van de volledige Noordwest-Europese populatie. In hoeverre dit een weerslag zal hebben op plaatselijk en hoger populatieniveau valt nog af te wachten.

Nieuwe jachtopeningsbesluiten

Vanaf juli 2003 zijn in Vlaanderen voor een periode van vijf jaar nieuwe openingsbesluiten van kracht voor de beoefening van de jacht. Met betrekking tot de watervogeljacht zijn er een aantal vrij ingrijpende veranderingen. We geven hier een kort overzicht van de belangrijkste krachtlijnen:

- de jacht van de **Wilde Eend** is geopend van 1 september tot 15 januari (is één maand ingekort).
- de jacht van de **Smient** is geopend van 15 oktober tot 31 december, voor zover op de bejaagde percelen ernstige schade kan aangetoond worden door de jachtrechthouder aan landbouwteelten andere dan permanent grasland. De Smientenjacht blijft ook verboden in de Europese Vogelrichtlijngebieden.
- de jacht op **Meerkoet** is geopend

van 15 september tot 15 januari voor zover op de bejaagde percelen ernstige schade kan aangetoond worden door de jachtrechthouder aan landbouwteelten andere dan permanent grasland.

- de jacht op **Grauwe Ganzen** is geopend van 15 augustus tot en met 30 september.
- de jacht op **Canadese Ganzen** is geopend van 15 augustus tot en met 15 januari.
- In internationaal belangrijke gebieden voor watervogels worden alle vormen van jacht beperkt tot de periode 15 september - 15 november zodat in de rest van het jaar de nodige rust kan heersen. Het gaat om 24 gebieden (de zogenaamde "**vogelrijke gebieden**") waar regelmatig meer dan 1 % van de volledige geografische populatie van een watervogelsoort verblijft of waar regelmatig meer dan 20.000 watervogels vertoeven.
- Om **landbouwschade** te voorkomen mag op en rond percelen met graangewassen onder bepaalde voorwaarden gejaagd worden op Wilde Eend, Canadese Gans en Grauwe Gans van 10 juli tot en met 31 augustus.
- In functie van **natuurbeheer** zijn er ook bepaalde mogelijkheden voorzien om Grauwe Gans en Canadese Gans te bestrijden.
- In een bijkomend besluit werd het gebruik van **loodhagel** verder aan banden gelegd. Schieten met loodhagel wordt met onmiddellijke ingang verboden in Ramsar- en Vogelrichtlijngebieden en in waterwingebieden. Vanaf 1 juli 2008 wordt een algemeen verbod in geheel Vlaanderen van kracht. Voor een volledige tekst van het openingsbesluit en downloadbare kaarten van de vogelrijke gebieden kunnen we verwijzen naar de website van Afdeling Bos en Groen (www.bosengroen.be, rubriek jacht). Ondertussen lopen al weer tal van procedures voor de Raad van State om de besluiten aan te vechten. Afwachten dus wat ervan overeind blijft.

Rapport exotische watervogels in Vlaanderen

In 2002 publiceerde het Instituut voor Natuurbehoud het rapport "Beheer van verwilderde watervogels in Vlaanderen" (Olivier Beck, Anny Anselin & Eckhart Kuijken). Het rapport geeft een volledig overzicht van de status van de 10 belangrijkste exoten, de problemen die zich stellen en mogelijke beheersmaatregelen die hieraan kunnen gekoppeld worden, o.a. op basis van een uitgebreid literatuuronderzoek. Er werd via een enquête geprobeerd om een beeld te krijgen van de klachten en de problemen die zich momenteel voordoen in Vlaanderen en ook onze wetgeving betreffende deze problematiek wordt onder de loep genomen.

Het rapport kost 8 EUR (+ 5 EUR verzendingskosten voor 1 tot 5 ex.) en kan verkregen worden door te storten op rekening 091-2226013-86 op naam van het Eigen Vermogen van het Instituut voor Natuurbehoud met vermelding van "Beheer verwilderde watervogels Vlaanderen. R 2002.08". Gelieve tegelijkertijd een briefje of mail te sturen t.a.v. Stuur-groep Publicaties, Instituut voor Natuurbehoud, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel (bestellingen@instnat.be). Na ontvangst van de betaling wordt het rapport opgestuurd samen met een factuur waarop de vermelding 'betaald' staat.

Het Natuurrapport 2003 is uit !

Veel plant- en diersoorten blijven achteruitgaan in Vlaanderen, maar de belangstelling voor natuurbehoud neemt toe. Dit is de voornaamste vaststelling uit het Natuurrapport 2003. Het Natuurrapport 2003 werd op 20 juni 2003 overhandigd aan kersvers minister van Leefmilieu, Landbouw en Ontwikkelingssamenwerking, Ludo Sannen. Het Natuurrapport 2003 brengt een waaier boeiende informatie over het Vlaams Ecologisch Netwerk, zure neerslag, het duurzaam gebruik van bossen, Rode Lijsten en nog veel meer! Ondertussen verscheen ook een samenvatting met een interessante selectie figuren en cijfers voor het brede publiek. De rapporten NARA 2001 en NARA 2003 en de samenvattende brochures kunnen aangevraagd worden bij anja.de.braekeleer@instnat.be, tel 02/558.18.34. Dit alles is ook digitaal beschikbaar op www.nara.be. Meer informatie: myriam.dumortier@instnat.be

Themanummer Natuur.Oriolus over ganzen

Na de vele positieve reacties op het themanummer van Natuur.Oriolus over meeuwen (nummer 3, 2002) nam het Instituut voor Natuurbehoud het initiatief om een nummer samen te stellen rond ganzen. Ganzen vormen immers één van de best bestudeerde vogelgroepen in Vlaanderen en zijn ook zeer populair bij vogelkijkers. Ganzenexcursies naar de kustpolders vormen een vast onderdeel in het activiteitenprogramma van vogelwerkgroepen in geheel Vlaanderen. Ook het aflezen van nekringen is een echte traditie geworden. Voldoende redenen dus om een overzichtspublicatie te maken. Het is de bedoeling dat dit nieuwe themanummer in het najaar van 2004 zal verschijnen.

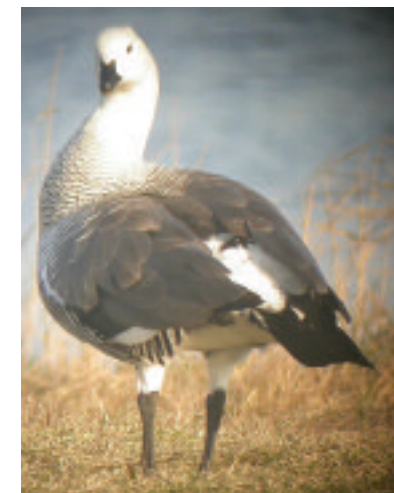

FOTO: MAGELAENGANS, GEERT SPANOGHE

REGIO 1a Westkust

Koen Devos
Instituut voor Natuurbehoud
Kliniekstraat 25
1070 Brussel
02/558.18.27
koen.devos@instnat.be

REGIO 1a Ieper

Rudy Claeys
Mk. Haiglaan 75
8900 Ieper
057/20.24.54
wielewaal.westland@pandora.be

REGIO 2 Middenkust

Dirk Vanhoecke
Paaphoek 20
8450 Bredene
059/32.29.29
dirk.vanhoecke@tiscali.be

REGIO 3 Oostkust

Frank De Scheemaeker
Ronselarestraat 105
8380 Brugge-Dudzele
050/33.96.09
frank.descheemaeker@skynet.be

REGIO 4 Roeselare-Tielt

Wim Declercq
Kleine Stadenstraat 118
8830 Hooglede
051/70.45.62
wimkatleen@hotmail.com

REGIO 5 Gent-Eeklo

Anny Anselin
Emiel Poetoustraat 13
9030 Mariakerke-Gent
09/226.16.37
anny.anselin@instnat.be

REGIO 6a Zuid-West-Vl.

Luc Vandeghinste
Heulsestraat 150
8501 Bissegem
0496/21.74.64
Luc.Vandeghinste@kortrijk.be

REGIO 6b Schelde-Leie

Koen De Witte
Leenstraat 68
9890 Vurste
09/384.98.74
k.dewitte@vmm.be

REGIO 7 Scheldeland

Peter Claus
Zuiderdijk 1/1
9230 Wetteren
0495/54.29.10

REGIO 8 Durme-Waasland

Joris Everaert
Pontweg 65
9160 Lokeren
09/348.38.92
joris.everaert@belgacom.net

REGIO 9 Denderland

Fonny Schoeters
Dosfelstraat 39
9200 Dendermonde
052/21.16.13
fonny.schoeters@planetinternet.be

REGIO 10 Vlaamse Ardennen

Luc Favijts
Vesten 71
9500 Geraardsbergen
054/41.52.17
luc.favijts@pi.be

REGIO 11 Brussel

Maurice Segers
Van Campenhoutlaan 24
1860 Meise
02/269.78.16
maurice.segers@skynet.be

REGIO 12 Mechelen

Willy Beullens
Pareipoelstraat 38
2800 Mechelen
015/41.52.46
willy.beullens@worldonline.be

REGIO 13 Lier

Dirk Colin
Hovesesteenweg 36
2530 Boechout
03/455.88.05

REGIO 14 Klein-Brabant

Joost Reyniers
Pandgatheide 2
2890 Oppuurs-St.Amands
joost.reyniers@lin.vlaanderen.be

REGIO 15 Antwerpen

Ludo Benoy
Klaproosstraat 12
2610 Wilrijk
03/825.45.59
lube@ruca.ua.ac.be

REGIO 16a Mol

Jef Sas
Wildstraat 8
2400 Mol
014/31.26.57
Maes.Kris@skynet.be

REGIO 16b Turnhout

Jef Mangelschots
Deken Adamstraat 70
2300 Turnhout
014/43.82.02

REGIO 17 Zuiderkempen

Ludo Benoy
Klaproosstraat 12
2610 Wilrijk
03/825.45.59
lube@ruca.ua.ac.be

REGIO 18 Leuven

Kris Van Scharen
Korbeekstraat 27
3061 Leefdaal
016/23.81.84
kris.van.scharen@pandora.be

REGIO 19 Noord-Limburg

Albert Geuens
Punderhoekstraat 48
3941 Eksel

REGIO 20 Midden-Limburg

Johan Royaerd
Koningsbergweg 89
3520 Zonhoven
011/80.35.26
joroy@skynet.be

REGIO 21 Maasvallei

Jan Gabriëls
Echellaan 12
3740 Munsterbilzen
089/413409
gabriels.j@skynet.be

REGIO 22 Zuid-Limburg

Johan Royaerd
Koningsbergweg 89
3520 Zonhoven
011/80.35.26
joroy@skynet.be

REGIO 23 Hageland

Johan Vandeplas
Rot 21
3221 Nieuwrode
016/57.23.60
johan.vandeplas@skynet.be

FOTO: YVES ADAMS

FOTO: YVES ADAMS

FOTO: GEERT SPANOGHE

Colofon

Vogelnieuws is de ornithologische nieuwsbrief van het Instituut voor Natuurbehoud. Vogelnieuws wil alle vrijwillige medewerkers en geïnteresseerden informeren over de hier lopende ornithologische projecten.

Verantwoordelijke uitgever :

prof. dr. Eckhart Kuijken, algemeen directeur,
Instituut voor Natuurbehoud, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

Redactie :

Koen Devos

Werkten mee aan dit nummer :

Eckhart Kuijken, Christine Verscheure, Erica Van den Bergh, Anny Anselin, Koen Devos

Vormgeving :

Mariko Linssen

Druk :

Drukkerij van de Vlaamse Gemeenschap, departement LIN

Papier :

Greentop 120 gram

Algemene informatie :

Instituut voor Natuurbehoud
Kliniekstraat 25
1070 Brussel
tel : 02-558 18 11
fax : 02-558 18 05
info@instnat.be
www.instnat.be/

